

O starosti človeškega rodu.

Spisal Ivan Šubic.

Znano je, da delimo zgodovino človeškega bivanja na zemlji v dve dobi, v prazgodovinsko in zgodovinsko; o prvi vemo pač malo in le redki ostanki iz teh davno minulih dnij nam pričajo o tedanjem človeku, ki takrat pač še ni poznal stalnega doma in blagoslova njegovega. Divij lovec se je potikal in plazil po neizmernih gozdih, boreč se z divjačino za živež in obstanek, ali pa si je postavljaj v močvirjih in jezerih na kole svoje kočice ter se je od tam branil napadov z nepopolnim kamenitim orodjem in s pomočjo mokrega elementa, ki ga je obdajal. Od teh dob so nam ostali razni spomeniki — a kaj pa je bilo poprej —? Sam Bog zna, koliko nešteti časov je pač prominulo še do te „omike“, koliko let je trajalo, da so se pradedje naši razvili iz prvotnega svojega stanja, o katerem ni nobenega sledu! . . . O tem ni mogoče razsojati —; kjer ni nobenih ostalin, tam izgubljajo naša preiskavanja realno svojo podstavo in negotova neopravičena slutnja stopa na njegovo mesto. Drugače pa je tam, kjer so se ohranili spomeniki človeškega bivanja na zemlji, tam je mogoče sklepati o njihovi starosti iz raznih okolnostij, ki nam z večjo ali manjšo verjetnostjo pričajo o preteklih onih dobah.

Dvoje takih jako zanimljivih prirodopisnih preiskavanj o starosti človeškega rodu, rekše o najstarejših sledovih njegovih, hočem tu ob kratkem opisati; prvo se je vršilo v stari deželi *Faraonov*, drugo pa na tleh novega sveta v *Severni Ameriki*. Preiskavanje se tiče starosti ostalih spomenikov, ki nam pripovedujejo, da je takrat že človek gospodaril na svetu. — Koliko časa pa je že poprej, predno je zapustil one sledove, bival na svojem planetu — to se odtejava se ve da popolnoma naši sodbi; tiste dni obdaje tema in človek je pač ne bode nikdar pregnal!

Reka Nil, ki teče po vsem Egiptu, obstoji iz dveh pritokov, iz Belega in Sinjega Nila, ki se družita visoko gori pri mestu

Hartumu v zgornjem delu dežele. Sinji Nil prihaja z Abesinskih planin; tam je nabral in natrgal ob deževnem času velikanske množine trdih, jako gnojenih snovij, katere potem prinaša v nižave, kjer se posedejo in obstanejo. Beli Nil pa prihaja iz Srednje Afrike in je navadno čist; le tu in tam vlačí s seboj nekoliko peska iz sosednjih puščav. Blato, ki tedaj leto za letom, stoletje za stoletjem o povodnji pokriva ozko Nilovo dolino med Arabskimi in Libijskimi gorami, donašaje jej rodovitnost in blagostanje, prihaja z vodami Sinjega Nila v deželo. Množina te mastne grezi je velikanska; že stari Herodot pripoveduje, da je Egipt dar Nilov in dostavlja, da pride toliko blata vsako leto, da, ko bi mogli napeljati reko v Rudeče Morje, bila bi njegova kotlina kmalu zasuta in morski valovi bi se morali umakniti zlatemu klasju . . .

Ker se poseda torej vsako leto toliko naplavine po Egiptu, naravno je, da se mora dežela polagoma vzdigovati. Že ob Herodotovem času so bili Egipčani prisiljeni monumentalne svoje stavbe varovati z nasipi, da jih niso zasule nanošene plasti. Stari spomeniki tičó časih jako globoko v teh naplavinah. Tako so našli pri mestu Memfis postament Bog zna kedaj že prevrnenega kipa slavnega kralja Ramzesa Velicega, ki je skoro do vrha tičal v Nilovih grezéh. Horner je l. 1825. kopal spomeniku do dua in našel, da ga je bilo čez 3 metre že zasutega. Na plošči, ki je ležala blizu spomenika, bralo se je, da je kralj Ramzes umrl l. 1329. pred Kr.; ker je pač verjetno, da so mu postavili kip ob smrti njegovi, tedaj je preteklo od one dobe do Hornerjevih preiskavanj skoro 3200 let. Ako je Nil redno nanašal, pride na vsacih 100 let povprek kacij 10^{cm.} plasti; Horner je kopal potem še dalje 10 metrov globoko rudniško okno (šahto) pri spomeniku, dokler se ni nehala Nilova grez in ni prišel do trdega belega peska puščave. Deset metrov visoko so tedaj sezale Nilove naplavine in s podnožjem vred čez trinajst metrov; toliko se je povzdignila zemlja v teku let zaradi Nilovih povodnji. Če dalje vzamemo, da je Nil redno nanašal svoje blato (kar nam svedočijo razne druge okolnosti), da se je torej vsako leto svet za 10^{cm.} povikšal, izdá to skoro 14 tisoč let! Toliko časa že razliva Nil svojo rodovitno grez po Egiptovski dolini ter jej daje silno rodovitnost! — A kar je za nas posebno zanimljivo — na dnu skopane šahte je našel Horner kosove žgane opeke, tedaj sledi človeške kulture. Pred 14 tisoč let je torej v Egiptu

na vsak način že človek živel, znal je že takrat opeko žgati, z drugimi besedami: imel je že takrat vsaj nekaj omike! —

Mogoče je, da je to število še premalo, kajti iz raznih vzrokov se dá sklepati, da od začetka Nilove naplavine niso bile tako mogočne, da ni vsakoletna povodenj napravila tako debele plasti, kakor pozneje. A naj si bo že, kakor hoče — štirinajst tisoč let je tudi že nekaj! —

Še mnogo starejši sled o starosti človeškega rodu našli so v Severni Ameriki pri slovečem šumu reke Niagare. Ta veletok izliva se iz Erijskega v Ontarijko jezero. Prvo jezero leži skoro 100 metrov više, nego drugo na razprostrani, vodoravni ravnini, s katere čez strm rob voda pada do drugega jezera. Po omenjeni ravni teče Niagara, pride do roba in potem se vali v prepad, ali bolje rečeno valil se je nekdanj, kajti zdaj so se velikanske vodne mase že vrezale globoko v rob in šum se je umaknil nazaj. Vsak slap ima namreč to lastnost, da se umika proti navzgor, da se bliža izviru svojemu. Padajoča voda izpira in izpodjeda strugo pod slapom, izpodvrta one plasti, na katere udarja, ter odplavlja odtrgane drobce dalje naprej. Zaradi tega izgubi v teku let oni kameniti prag, čez katerega voda bobni, trdni svoj temelj in svojo podlago, zgornje plasti ne morejo več nositi svoje teže, zato se ulomijo v globočino in se poderó v kotel pod padom: slapov prag se je tedaj umaknil nekoliko nazaj proti izviru. Ta izpodjedovalni proces vrši se počasi, a neprestano. Slavna angleška geologa Lyell in Hall sta po natančnem opazovanju preračunila, da se na ta način šum Niagare vsako leto pomakne za kacic 30^{cm} nazaj proti Erijskemu jezeru, kjer reka izvira. Slap se je vrezal v strmi rob in v pečevje ravni ter teče zdaj od pada dalje po tej vrezani cesti med strmim vertikalnim robovom do ravnine Ontarijskega jezera. Prišel je že tako daleč nazaj, da je od onega časa, ko je voda šumela čez rob, preteklo že 36 tisoč let, ako je opazovanje največjega strokovnjaka v geologiji, Lyella, pravo. Struga pa, ki je vdolbena v ravnino, prereže na enem kraju velike sladkovodne utvore (Süsswasserbildungen), v katerih se nahajajo okamenele kosti Mastodona, onega sesalca iz rodu zdaj živečih slonov, ki je bil (kar je neovrgljivo na mnogih krajih dokazano) sovrstnik današnje flore in tudi sovrstnik človeku! Struga je vrezana v imenovane utvore, ki so tedaj starejši, nego

zareza; šum pa je potreboval 36 tisoč let, da je došel do utvorov in se vsekali vane — in vsaj ravno toliko časa je že preteklo, odkar je živel Mastodon in z njim človek . . .

Take neizmerne čase dolgo životari že torej človek po Ameriki! Drugi učenjaki celo menijo, da je ta številka še premala, da se šum od začetka ni tako hitro umikal od robu, da leže one dobe človeškega sledu še dalje od nas! . . .

Kakšen pa je bil tedaj človek, na kakšni stopinji omike je stal, o tem molči opisani natorni vir; pripoveduje nam samo, da so takrat naši pradedje že bili; drugače je za nas ona doba temna, nepoznana.

Te črtice pa nam kažejo, da je človek vsekako že silno star znanec naše zemlje, da se je z njo boril in na njej naselil se že tedaj, ko še potem davnó, davnó ni zapustil nobenega sledu in spomenika omike svoje; kažejo nam, kako nepopolni so naši posvetni viri, kako stara je zgodovina naša!

Pogreta mladost.

Gekin sem stavil v loterijo,
Ker tamkaj se denar dobi;
A zdaj ljudje povsod golčijo,
Da se mi terna rudeči.

Le urno konja zaprezite,
Naj kakor kraška burja gré,
In k roži moji me peljite,
Da ona to novico zvé.

Oj dekle zvesto, ljubeznivo,
Te dvakrat dvajset ljubim let;
Zornó si bilo, zdaj si sívo
In v zémľjo se mi ključíš spet.

A prej, ko sné te lačna jama,
Duhovnika naprosil bom,
Da desno k desni zveže nama,
Ženica pojdeš na moj dom.

Pa, golobica, urna bodi,
Ker meni se močnó mudi:
Z ženó je číslan mož povsodi,
A samec v kotu sam čepi!

„Moj zlati ženin, čakaj malo,
Lasé si poferylila bom;
Ti fant krasán — jaz dekle zalo
Vse druge prekosila bom.“

Simon Bric.

O početku in razvoji pisem.

Spisal Fr. Orožen.

davnem času že je čutil človek potrebo medsobnega obče-
vanja. Ta potreba pa se počenja tam, kjer ljudje začenjajo
skupno živeti, ko so si napravili stalna bivališča. Tu se šele
prične omika. Čim bolj se pa širi omika, tem bolj se čuti potreba
medsobnega obče-
vanja, brez katerega bi se morali odtujiti drug dru-
gemu. Medsobno obče-
vanje je tedaj nujno potrebno.

Čutil je človek potrebo, da svoje misli razodeva svojemu drugu,
da se ž njim pomeni o tej in óni stvári, da mu zaupa svoje skriv-
nosti, da mu naznanja vesele dogodke življenja svojega ali pa tudi v
togi išče pri njem tolažila. To potrebo čutijo takisto prijatelji in znanci,
katerim je usoda odločila bivališča v različnih krajih. Morajo si tedaj
pismeno razodevati misli svoje. Pismo nam torej nadomešča, kar se
tiče našega razmerja k drugim osebam, pogovor in je zaradi tega ve-
like važnosti.

Pisma so jako mnogovrstne vsebine in imajo dandanes ves drug
pomen nego v starih časih. Pismo v sedanjem pomenu je šele sad na-
predujoče omike. Pisma so jako različna in se ravnaajo po rédu, stánu
in omiki dotičnega človeka, kateremu so namenjena. Že po zunanji
obliki mora pismo biti táko, da dostojno označi pisalca. Ozirati se
mora pisalec na vse okolnosti, katerih bi se držal pri osebnem po-
govoru.

Pri katerem národu nam je iskati početka pisem?

Kdaj se je pisanje pisem počelo in kakó se je razvijalo?

Anglež William Roberts trdi, da gre zasluga, da je izumila pisma,
perzijski kraljici Atosi, hčeri Cirovi, katera se je omožila s Kambizom
in pozneje z Darijem Histaspom, to bi bilo tedaj kacih 530 let pred
Kristom. Sklicuje se pa angleški pisatelj na tri stare zgodovinopisce, po-
sebnó pa na Helanika, katerega dela so se sicer pogubila, ali njegovega
poročila o tej stvári omenjata tudi Tatian in Klemens Alexandrinus.
Tatian še omenja pri tej priliki, da so vsi izumi, katere si Grki pri-
svajajo, v prvotni obliki izumi barbarov.

Da je že kraljica Atosa pisala pisma, o tem ni dvojiti, ker so
bile že na njenega očeta kralja Cira (l. 558.—529. pr. Kr.) dobro ure-
jene pošte v perzijskem kraljevstvu. Kurirji na osedlanih kónjih so
prenašali kraljeva pisma iz jednega kraja v drugi kraj. Tam je bil že

pripravljen drug kurir, kateri je zopet nesel pisma dalje. To se je vrstilo noč in dan, da so prišla pisma kar najhitreje na določeno mesto. Kraljeva in sploh uradna pisma so bila zapečateni.

Stari Perzijani so pisali pisma na svilo, kakor nam poroča perzijski pesnik Firdusi. Svilo so potem zvijali, da je imelo pismo obliko valjarčka. Tudi je bilo obično, da so oškropili pisma z dišavami.

V Homerjevi Ilijadi beremo, da je kralj argoški Proetos poslal Bellerophonta k svojemu tastu Jobatu, kralju licijskemu, s tablico, na kateri so bila urezana skrivnostna znamenja. Ta znamenja so imela namen, da bi Jobat umoril svojega gôsta. Dotična tablica je bila tedaj pismo v jako okorni obliki. Proetos je bil po pravljici sin Hypermnestrin, Danajeve hčere, spada tedaj še v dôbo, iz katere nimamo zanesljivih zgodovinskih poročil. Sklepamo pa iz tega, da so tudi Grki že v davnem času poznali pisma. — Kakor zvémo iz Homerja, imela so pri Grkih najstarejša pisma obliko zloženih tablic.

Pri Grkih je bilo obično, da so na potovanja s seboj jemali priporočilna pisma (*σύμβολα*). Že v Ilijadi govori Glavkos o takem »symbolu«. Na nekem spomeniku se omenja priporočilno pismo, katero hoče dati sidonski kralj Strato svojemu poslancu, potujočemu v Atene. Taka »symbola« omenjajo grški pisatelji na različnih mestih. Priporočilno pismo je dal Pitagoru Polikrat, ko je Pitagora potoval v Egipet. Egiptovski kralj Amazij (l. 569. – 526. pr. Kr.) priporočal ga je v takih pismih egiptovskim duhovnikom.

Neko čudno obliko je imelo in tudi na nenavadni tvarini je bilo pisano pismo, katero je poslal Histijej zetu svojemu Aristagoru (leta 501. pr. Kr.) Aristagora je bil v Miletu v hudem položaji radi Perzijancev in Histijeju se je v Suzi tožilo po domovini in svobodi. Histijej dá zvestemu sužniku ostriči glavo in mu na kožo napiše pismo. Obdrži še sužnika tóliko časa pri sebi, da mu zopet zrasede lasje. Potem ga pa pošlje k Aristagoru. Zaradi prošnje sužnikove ga je ostrigel in se jako začudil, ko je bral na ostrigjeni glavi Histijejevo pismo z naročilom, naj se upró maloazijski Grki zoper perzijsko oblast.

Rimski pisatelj Plinij mlajši že razločuje obliko in vsebino pisma. Smatra namreč za pisma (*epistolae*) samó na »papyru« pisana naznaila in méni, da so takozvane table ali deske za pisanje že znane bile pred trojanskim časom. (*»Pugillarium usum fuit etiam ante Trojana tempora«*). Ker je nastala po navadnem mnenji Homerjeva Ilijada kakih 900 let pred Kristom in nam Ilijada omenja več pisem, sklepamo, da so v tistem času Grki gotovo že poznali pisma.

Sveto pismo pa govori o pisanji pisem že dosti prej. Ko se je kralj David bojeval zoper Amonite, hotel se je radi Bathsebe iznebiti vojskovodje Urije. Poslal ga je v bojni tabor k nadpoveljniku Joabu s pismom te vsebine: »Postavite Urijo v najhujši bojni metež in zapustite ga v bitki, da tam pogine.« To pismo je bilo za Urijo usodepolno. Joab stori, kar mu ukaže kralj, in Urija je bil na bojišču od sovražnikov usmrčen. Še dandanašnji se imenuje »Urijevo pismo« takóvo pismo, katero je pogubno za tistega, kateri je ima oddati. To je bilo nad 1000 let pred Kristom.

Kakih 140 let pozneje je pisala pisma kraljica Jezebel. Neki Nabot je imel vinógrad v Jezreelu. Izraelski kralj Ahab je hotel vinógrad kupiti, ali Nabot ga ne prodá. Zaradi tega je bil kralj jako razkačen. Ko pa zvé kraljica Jezebel vzrok kraljevemu srdu, pisala je v Ahabovem imeni in z njegovim pečátom zapečatila pisma starejšinam in plemenitnikom in jih prosila, da so po malovrédnih ljudeh zatožili Nabota, da je preklinjal Bogá in kralja. Kraljica je dosegla svoj namen, sodniki so Nabota spoznali krivim, obsodili ga na smrt ter ga kamenali.

Dionys iz Halikarnasa trdi, da je najstarejše pismo tisto, ki je pisal asirski kraljici Semiramidi indijski kralj Stabropates, kateri jo je premagal po hudem bóji na reki Indu. To bi bilo tedaj okoli l. 1275 pred Kristom.

Kakor je razvidno, imamo jako stara poročila o pismih. Vender pa do zdaj navedena pisma niso najstarejša. Početek pisem moramo iskati pri Egipčanih in prva pisma so blizu takó stara, kakor pisava sama. Egipčanje so najstarejši omikani národ na zemlji. Oni so izumili pisavo ter jo imenujejo »mutnuter«, to je: »jezik bogov«. Egipčanje so imeli tri vrste pisáv in sicer hijeroglifsko, hijeratsko in demotsko pisavo. Zadnja se je šele udomačila v 7. stoletji pred Kristom, v tem, ko sta drugi dve pisavi dosti starejši. Z izumom pisave je pa zajedno združen poáetek slovstvu. Za staro omiko Egipčanov priča tudi »papyrus«, gradivo za pisanje, katerega domovina je Egipet.

Da je bilo že zgodaj v Egiptu razširjeno pisanje pisem, potrjujejo nam mnogovrstni pismeni spomeníki. Takó omenja neki »papyrus« kralja Mineptoh, 1300 let pred Kristom, večje število egiptovskih listonóš, kateri so bili v kraljevi službi ter raznašali osobito kraljeva pisma.

Natančni dnevni red, po katerem so se morali ravnati egiptovski kralji, poroča nam Diodorus Siculus, in egiptovski spomeníki nam to potrjujejo. O prvem petelínjem petji je moral vstajati kralj, in po do-

vršeni daritvi v svetišči je bilo prvo, da je prebiral pisma in druga pisma naznanila, katera so došla iz različnih delov širnega kraljevstva.

Znamenito je pismo, katero je pisal Polikratu egiptovski kralj Amazij. V tem pismu izraža Amazij mnenje, da mora vsakega človeka prej ali slej zadeti kaka nesreča. Ker je pa srečnemu Polikratu vse šlo po volji, prosi ga Amazij, naj se iznebi tega, kar mu je najljubše (Herodot III. 40.).

Passalacqua je našel še zapečaten pismo pri neki mumiji (mrtvaški suhalji) iz časa Ptolemejcev. Pismo je pisano na »papyru«. To je bilo priporočilno pismo nekega moža, kateri je potoval v Egipt. Toda umrje prej, nego pride na določeno mesto. Egipčanje so položili pismo z možem v krsto. — Kraljeva pisma so bila zapečaten z rmenim voskom in s kraljevim pečatnim prstanom. Pečatne prstane so imeli Egipčanje že v davnem času. Takó beremo v prvi knjigi Mojzesovi, da je dal Faraon egiptovskemu Jožefu svoj prstan. Našlo se je mnogo prstanov na rokah egiptovskih mumij. Več takih prstanov se shranjuje v berlinskem in v vseh drugih egiptovskih muzejih. Nekateri teh prstanov so po več nego 4000 let stari. Pisma Egipčanov so imela kakor pri Perzijanih obliko valjarčka.

Tudi pri Rimljanih so bila razširjena pisma (tabellae). Cicero, Cezar in Martial hvalijo liburnske sužnike kot izvrstne listonoše (tabellarii) v Rimu. Rimljani so imeli po vzgledu Perzijancev dobro urejene pošte. Velike zasluge imata v tem cesarja Avgust in Teodozij.

Akoprem pripadajo pisma znanstvenim spomenikom, kateri se vsaj dandenašnji najlože pogubé, imamo vendar še iz starih časov marsikateri zaklad te vrste in posebno na pisma se baje ozira znameniti izrek Vergilijev »igre vetrov« (»ludibria ventis«).

Dve jako različni stvári sta pripomogle mnogo, da se je način pisanja pisem upopolnil, in sicer pisma znamenitih pismopiscev in posebni navodi o pisanju pisem.

Izmed starejših pisateljev omenjam najprej Cicerona, po katerem je dobilo pismo v Rimljanih najpopolnejšo obliko. Znamenita so tudi pisma Plinija mlajšega, katera so zbrana v desetih knjigah in se odlikujejo po lepem jeziku in raznovrstni vsebini. Ti možje niso samó pisali dovršenih pisem, katera nam služijo v marsičem za vzgled; v nekaterih teh pisem beremo tudi jako cenjene opazke o zlogu, kateri naj se rabi pri pismih. O posebnosti zloga in pravil, na katera se moramo ozirati pri pismu, pisali so še: Filostrat, Libanij, Simah

in Gregor Nacijanski. — Gregor Nacijanski piše Nikobulu v nekem pismu med drugim tó-le: »Pisma dolgost ali kratkost se mora ravnati po vsebini. Ne zadoščuje, da je pisatelj točen, ampak mora tudi jasno pisati. Bolje je obširneje pisati, nego z namenom kratkosti pisma svoje misli nejasno izražati. Dobro pisano pismo je tisto, katero nevédnéž kakor olikan človek razumeta in obema jednako ugaja. Tretje svojstvo dobrega pisma je lepota, brez katere je pismo suhoparno, jednolično in ne ustreza bralcu.«

Početkom novega veka se je posebno bavil z zlogom pisma Erazem Rotterdamski v svojem spisu: »de epistolis conscribendis«. Erazem je spisal poleg Cicerona najboljša pisma v latinskem jeziku.

Ne malega pomena so navodi k pisanju pisem, katere nam podajejo takozvani »pismárji«. Prejšnji čas niso takó na tanko razločevali med pismom in drugimi spisi kakor dandenašnji. Ni bila vsaka tvarina, povzeta iz vsakdanjega življenja, pripravna, da se prepusti slobodni obrazilni móči posameznikovi. V mnogo večji meri kakor pri ustnem občevanji propisával je običaj določene oblike delujočim osebam. Pri enakih ali vsaj sličnih prilikah so se rabile tiste oblike ter se tudi ohranile potomcem. Nekateri teh pismárjev so nastali že v 5. stoletji po Kristu. Navadni izraz za pravilno pisavo, bodisi v vezani ali nevezani besedi, posebno pa v pismu, bil je »dictare«, in umetnost, pravilna pisma pisati, imenovala se je »ars dictandi«. —

Posebno imenitna je bila teorija umetne uredbe pisem, katera je nastala v benediktinskem samostanu Monte Casino koncem 11. stoletja. To teorijo je sestavil dijakon Alberih in razredil »dictamen« ali pismo v pet poglavitnih delov: v *salutatio* ali pozdrav, s katerim se mora začeti pismo; v *captatio benevolentiae* ali način, kakó je doseči ugoden vtisek pri prejemniku; v *narratio*, kjer se pové vzrok pismu; v *petitio* ali prošnja, če so določne prošnje namen pismu; koncem pa je *conclusio* ali sklep. V 17. stoletji so delili pismo celó v dvanajst delov.

Te vrste pismárji so pisani v Italiji, Franciji in Nemčiji v latinščini. V dodatku so navadno posamezna vzgledna pisma klasičnih pisateljev. Šele v drugi polovici 15. stoletja, tedaj po izumu in razširjenji tiskarstva, spisali so se tudi v drugih jezikih pismárji, kateri so pa večinoma le prevodi ali posnemanje latinsko pisanih pismárjev. V 16. stoletji so se spisale posebne knjige, katerim predmet so bili naslovi, kakeršnih se je treba posluževati v raznovrstnih in različnim osebam namenjenih pismih.

Početkom se je posebno pazilo pri pismu na obliko, pozneje pa se niso pismopisci tolikanj brigali za obliko in smatrali so za važneje vsebino pismu, po kateri se mora ravnati oblika.

Po vsebini se ločevajo pisma v dva poglavitna dela: v o p r a v i l n a in z a s e b n a pisma. Zasebnih pisem je zopet več vrst.

Zasebnim pismom prištevamo tudi vsakemu več ali menj znana ljubimska pisma. O početku takóvih pisem nimamo nikakih natančnih poročil. Znano je, da ni bila žena v starodavnosti pri vseh národih ravnorodna móžu; žena je bila pri mnogih národih celó sužnja móžu. Pri takih národih tudi gotovo te vrste pisem ni bilo. Egipčanje so bolj spoštovali svoje žené, nego drugi vzhodni národje, katerim je žena samó sužnja móžu.

Diodorus poroča, da so Egipčanje bolj čislali kraljice, nego kralje. Vsekako so pa imele pri Egipčanih žené jednake pravice z možem. Grški »papyri« potrdjujejo, da je pri Egipčanih žena slobodno razpolagala s svojim imetjem.

Verjetno je tedaj, da so tudi stari Egipčanje že poznali takóva pisma.

Najznamenitejši izmed indo-evropskih národov imajo znak svoje vrednosti v spoštovanji žene. To spoštovanje je raslo od Arcev do Grkov in do Rimljanov. Rimljani so posebno čislali stan »matrone«. Pri Germanih je bila sicer žena v ugodnejšem položji kakor marsikod, ali pri večini germanskih národov ni bila neodvisna. Le pri Alemanih je bila žena »sui iuris«. Tudi slovenski ženi ni bila usoda nemila. Starih Slovenov žené so bile slobodne in smeti jim je bilo povoljno prihajati v družbo domačih kakor tudi došlih góstov. Stari Sloveni so varovali ženam prirojeno pravo in to priča o njih npravni izobraženosti.

Pri Grkih že nahajamo ženitovanjski stan. Sofoklej nam poroča, da se je Antigona zaročila z Hajmonom. Solonova ustava je ukazovala zaročencema pred poroko skupno jesti kutno, katera je bila za ljubimce posebne važnosti. Šele s tem činom je bila zaroka tudi pravilno sklenjena in postavno priznana.

Kakor naše devojke trgajo marjétice, da bi se uverile o lju bimčevi ljubezni, takó je Glicera za svet vprašala cvetlice, ji bode li zvest ostal Menander, katerega je kralj Ptolemej poklical na svoj dvor v Egipet. Glicerijino pismo, v katerem izražuje srčna svoja čustva, pisano je duhovito in ljubeznivo.

Kot posebna vrsta pisem se smatrajo takozvani »biljetie« — od 17. stoletja razširjeni posebno v Franciji — kateri v kratkem iz-

ražajo samó namen ter so brez vsake oblike uljudnosti. Naša sedanja »dopisnica«, v kateri se v kratkem pové vsebina, podobna je prejšnjemu biljetu.

Od 16. stoletja dalje je v vseh omikanih državah umetno pisanje pisem jako napredovalo. Pisma imajo dandanes večji pomen negoli v prejšnjem času. Umetnost pisanja pisem v denšnjem pomenu nastane šele z izobraženo družbo, katera je zopet nasledek napredujoče omike.

S precejšnjo gotovostjo bomo iskali početek pismom v tisti dóbi, ko se ustanóvi pri kakem národu pismeni jezik. Ker so pa Egipčanje izumili pisavo, smemo trditi, da so oní pisali prva pisma. Mogoče pa, da so takózvani »kvipus« pri Peruvancih, ali tem slična, tudi iz vozlov obstoječa kitajska poročila še starejša. »Kvipus« so namreč poročila, sestavljena od različno barvanih, na nitih privezanih vozlov. S pisnim jezikom se je razvijal gotovo tudi povod, da so začeli pisati pisma. Prej še pa so si ljudje dostikrat javljali poročila z zažiganjem kresóv.

Preteklo je že mnogo časa od óne dóbe, ko so pisma še bila redka, ker ni bilo mnogo pisanju-veščih ljudi. Število pisem se je posebno pomnožilo v zadnjih desetletjih. Od leta do leta sedaj rase število pisem na milijone. Leta 1885. bilo je v prometu avstrijsko-ogrske pošte 503.769.000 pisem in dopisnic. Samó v deželah tostran Litave je bil promet pisem in dopisnic za 15.572.000 večji nego leta 1884. Kakov napredek od Egipčanov do nas!

Smehlaj se!

Smehlaj se, deklica, smehlaj!
Nasmeh ti solnca je sijaj,
Ki v jutru se nam zardečí,
Da revni svet oveselí.

Smehlaj se, deklica, smehlaj!
Nasmeh je tvoj veseli maj,
In ustna tvoja, cvet premil,
Ki ravnokar se je razvil.

Smehlaj se, deklica, smehlaj!
Nasmeh je tvoj čarobni raj,
In ti, devica, angelj mal,
Ki ga je Bog z nebá poslal.

Stanetinski.

